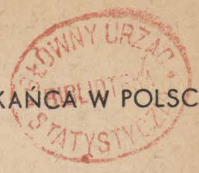
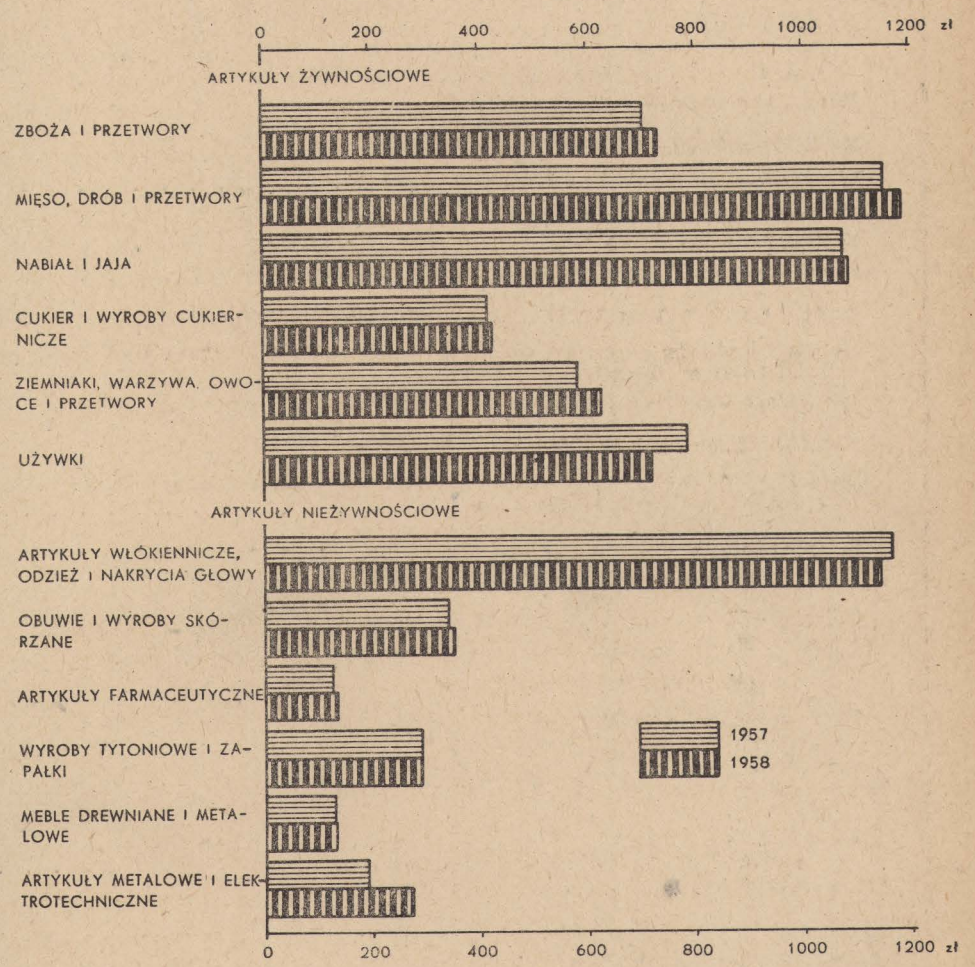

41833 (2)

DWUMIESIĘCZNIK
WARSZAWA · MAJ · CZERWIEC · 1960

SZACUNEK SPOŻYCIA NIEKTÓRYCH PRODUKTÓW NA 1 MIESZKAŃCA W POLSCE W CENACH 1958 R.

wiadomości

STATYSTYCZNE

ZESZYT 3

ROK V

SPIS TREŚCI

Zygmunt Padowicz — Spis Powszechny 1960 roku	1
Z KRAJÓW SOCJALISTYCZNYCH	
Komunikat Centralnego Urzędu Statystycznego przy Radzie Ministrów ZSRR o poziomie wykształcenia, strukturze narodowościowej oraz strukturze według wieku ludności ZSRR na podstawie Wszelchwiązkowego Spisu Ludności 1959 r.	13
Witold Misterek — Rozwój mechanizacji pracy biurowej w państwach socjalistycznych	16
KRYTYKA I DYSKUSJA	
Konstanty Czerniewski — Bilans paszowy	20
Władysław Czarnowski — Indywidualny ruch turystyczny w Polsce	21
Z PRAC GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO	
Jan Kordos — Próba określenia dokładności szacunków	24
Z ZAGADNIEN TERENOWYCH PRAC STATYSTYCZNYCH	
Janusz Elbanowski — Z doświadczeń stosowania wskaźnika wydajności pracy opartego na produktywności w Zakładach H. Cegielski — Poznań	27
Franciszek Garas — Ewidencja Gromadzkiej Rady Narodowej w Kostrzynie	30
SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY	
Bogusław Szybisz — Konsultacje delegacji GUS w Centralnym Urzędzie Statystycznym i Komisji Planowania ZSRR w Moskwie	31
PRZEGLĄD LITERATURY STATYSTYCZNEJ	32
СОДЕРЖАНИЕ	
Зыгмунт Падович — Всеобщая перепись 1960 г.	1
ПО СТРАНАМ СОЦИАЛИЗМА	
Сообщение ЦСУ при Совете Министров СССР об уровне образования, национальной и возрастной структуре населения СССР на основании Всесоюзной переписи населения 1959 г.	13
Витольд Мистерек — Развитие механизации конторской работы в социалистических странах	16
КРИТИКА И ДИСКУССИЯ	
Константы Черневски — Фуражный баланс	20
Владислав Чарновски — Индивидуальное туристическое движение в Польше	21
ИЗ РАБОТ ГЛАВНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ	
Ян Кордос — Попытка определения точности оценочных исчислений	24
ИЗ ПРОБЛЕМАТИКИ МЕСТНЫХ СТАТИСТИЧЕСКИХ ОРГАНОВ	
Януш Эльбановски — Из опыта применения основанного на трудоемкости показателя производительности труда на заводе Х. Цегельски в г. Познани	27
Францишек Гарас — Постановка учета в Костшинском сельсовете	30
ОТЧЕТЫ И СООБЩЕНИЯ	
Богуслав Шибиш — Консультация делегации Главного статистического управления Польши в ЦСУ и Госплане СССР в г. Москве	31
ОБЗОР СТАТИСТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	32
CONTENTS	
Zygmunt Padowicz — General Census 1960	1
FROM THE SOCIALIST COUNTRIES	
Notice of Central Statistical Office at Ministers' Council of Soviet Union about Educational Level, Nationality Structure and Structure by Age of Soviet Union's People According to General Census 1959	13
Witold Misterek — The Development in the Mechanization of Office Work in the Socialist States	16
CRITICISM AND DISCUSSION	
Konstanty Czerniewski — The Fodder's Balance	20
Władysław Czarnowski — The Individual Tourist Travel in Poland	21
FROM THE WORK OF THE CENTRAL STATISTICAL OFFICE	
Jan Kordos — The Trial of the Determination of the Estimates' Accuracy Existence Conditions	24
PROBLEMS OF FIELD STATISTICAL	
Janusz Elbanowski — From Experiences on Applying of the Labour Productivity Index Founded on the Labour — Intensity in H. Cegielski Plant — Poznań	27
Franciszek Garas — The Evidency of The Community People's Council in Kostrzyń	30
REPORTS AND COMMUNICATIONS	
Bogusław Szybisz — Consultation of GUS Delegation in Central Statistical Office and Planning Commission of Soviet Union in Moskva	31
REVIEW OF STATISTICAL LITERATURE	32

Wydawca: GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY Warszawa, ul. Wawelska nr 1/3.
 REDAKCJA: pok. 16, tel. 214-504. ADMINISTRACJA: tel. 86-331.

KOLEGIUM REDAKCYJNE: Józef Gluziński, Jerzy Glowina (sekr. red.), Izydor Hrab, Jan Iszkowski, Stanisław Kowalski, Michał Szymanowski (p.o. red. nacz.)

Sprzedaż i prenumerata w Administracji Wydawnictw Głównego Urzędu Statystycznego, Warszawa, ul. Wawelska 1/3, telefon 8-63-31. Konto w V Oddziale Miejskim Narodowego Banku Polskiego w Warszawie Nr 1529-91-560, cz. 53, dz. 5, rozdz. 19 — dochód. Na blankiecie należy podać nazwisko i imię, adres prenumeratora, ilość zaprenumerowanych egzemplarzy oraz okres, za który uiszczono opłatę. Również sprzedaż poprzednio wydanych zeszytów załatwia bezpośrednio lub korespondencyjnie Administracja Wydawnictw GUS.

Cena w prenumeracie: półrocznie zł 24,—, rocznie zł 48,—. Cena egz. zł 8,—.

Zam. Nr 188 z dn. 17.VI 60 r. Podpisano do druku 26.VII 60 r. Ark. wyd. 6,5. Nakład 1300 egz. Papier druk. sat. kl. V, gr. 70. Drukarnia GUS — Warszawa, ul. Wawelska 1/3. C-26

równaniu z okresem sprzed wojny 1940 roku — 2,5 razy. Łącznie z obniżeniem się ogólnego wskaźnika umieralności ludności w ZSRR, znacznie spadł również wskaźnik umieralności we wszystkich grupach wieku ludności co ilustrują następujące dane:

Wiek	Umieralność na 1000 ludności			
	1896 — 1897	1926	1938 — 1939	1958
Ogółem . . .	32,4	20,3	17,3	7,2
0 — 4 lat . . .	133,0	78,9	75,5	11,8
5 — 9 . . .	12,9	7,3	5,5	1,1
10 — 14 . . .	5,4	3,1	2,6	0,8
15 — 19 . . .	5,8	3,7	3,4	1,3
20 — 24 . . .	7,6	5,5	4,4	1,8
25 — 29 . . .	8,2	6,1	4,7	2,2
30 — 34 . . .	8,7	6,3	5,4	2,6
35 — 39 . . .	10,3	7,5	6,8	3,1
40 — 44 . . .	11,8	9,0	8,1	4,1
45 — 49 . . .	15,7	10,9	10,2	5,4
50 — 54 . . .	18,5	14,0	13,8	8,0
55 — 59 . . .	29,5	18,1	17,0	10,9
60 — 64 . . .	34,5	24,7	24,4	16,9
65 — 69 . . .	61,6	36,5	35,0	23,5
70 i więcej lat	89,0	79,5	78,6	62,4

Spadek umieralności wpłynął na zwiększenie przeciętnego wieku ludności ZSRR z 32 lat w okresie przed rewolucją i 44 w latach 1926 — 1927 do 68 lat w latach 1957 — 1958. W rezultacie podwyższenia się przeciętnego wieku ludności liczba osób starszych w wieku produkcyjnym zwiększyła się z 16,6 miliona osób w 1939 roku do 25,5 miliona osób w roku 1959, pomimo dużych strat tego pokolenia w okresie wojny.

Liczba osób pozostających w związku małżeńskim

11. W 1959 r. w ZSRR pozostawało w związku małżeńskim 86,5 miliona mężczyzn i kobiet, w 1939 r. w związku małżeńskim pozostawało 76,6 miliona.

Liczba mężczyzn pozostających w związku małżeńskim w wieku 16 lat i więcej w przeliczeniu na 1000 mężczyzn obecnie wynosi 695, w 1939 r. wynosiła 690. Liczba kobiet pozostających w związku małżeńskim w tymże wieku zmniejszyła się z 605 do 522 na 1000 kobiet, co tłumaczy się przewagą liczebną kobiet nad mężczyznami, która jest rezultatem straty dużej liczby mężczyzn w czasie wojen, a szczególnie w czasie drugiej wojny światowej.

W naszym kraju istnieje ciąga troska państwa o umocnienie rodziny. W ZSRR zawiera się największą liczbę małżeństw, która w przeliczeniu na 1000 lud-

10. Liczbę mężczyzn i kobiet w poszczególnych grupach wieku charakteryzują następujące dane:

Wiek	Stan w dniu 15 stycznia 1959			
	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	kobiety
	w tysiącach		na 1000 ludności w danym wieku przypadku	
Ogółem . . .	94050	114777	450	550
0 — 31 lat . . .	62729	62489	501	499
32 i więcej lat	31317	52284	375	625
0 — 9 lat . . .	23608	22755	509	491
10 — 19 . . .	16066	15742	505	495
20 — 24 . . .	10056	10287	494	506
25 — 29 . . .	8917	9273	490	510
30 — 34 . . .	8611	10388	453	547
35 — 39 . . .	4528	7062	391	609
40 — 44 . . .	3998	6410	384	616
45 — 49 . . .	4706	7558	384	616
50 — 54 . . .	4010	6437	384	616
55 — 59 . . .	2906	5793	334	666
60 — 69 . . .	4099	7637	349	651
70 i więcej lat	2541	5431	319	681
Wiek nieustalony	4	4	×	×

Liczba kobiet w stosunku do ogółu ludności na podstawie spisów 1939 r. wynosiła 52 procent. W 1959 r. procent kobiet w stosunku do ogólnej liczby ludności zwiększył się do 55 w czym zaważyły starsze roczniki. Liczba mężczyzn w wieku poniżej 32 lat wynosi 62,7 miliona osób i jest o 240 tysięcy wyższa od liczby kobiet w tym wieku.

ności — przewyższa 12 małżeństw rocznie. Według ostatnich publikacji w USA na 1000 ludności zawiera się 8,3 małżeństw, w Anglii — 7,6, a we Francji — 7.

W poszczególnych grupach wieku powyżej 20 lat liczba mężczyzn pozostających w związku małżeńskim, w przeliczeniu na 1000 mężczyzn w danym wieku, przewyższa liczbę mężczyzn pozostających w związku małżeńskim w USA.

W wieku 21 — 34 lat w ZSRR pozostaje w związku małżeńskim 697 mężczyzn, a w USA, według danych ostatniego spisu — 678; w wieku 35 — 44 lat w ZSRR — 957, a w USA — 851; w wieku 45 — 54 lat w ZSRR 960, a w USA — 838; w wieku 55 — 64 lat w ZSRR — 934, a w USA — 797; w wieku 65 i więcej lat w ZSRR — 800, a w USA — 650.

Witold Misterek

Rozwój mechanizacji pracy biurowej w państwach socjalistycznych¹⁾

Charakterystyczną cechą ogólnego rozwoju mechanizacji pracy biurowej jest to, że wkracza ona stopniowo w coraz większe działy prac manipulacyjno-rachunkowych, masowych i pracochłonnych, jak ewidencja płac i zarobków, obrotu materiałowego, zakupu i sprzedaży, rozliczenia kosztów itp. W ten sposób mechanizacja daje najbardziej przekonujące bezpośrednio i doraźne efekty w postaci zaoszczędzonych etatów i obniżonych kosztów mechanizowanych działów ewidencyjno-manipulacyjnych. Z czasem mechanizacja przechodzi coraz szerzej i głębiej z rozwiązań wycinkowych do rozwiązań kompleksowych; ogarnia w jednolitym systemie całokształt ewidencji pierwotnej, księgowości i statystyki a także obliczenia techniczne

i badawczo-naukowe. Mechanizacja, a za nią również automatyzacja, staje się poważnym i niezbędnym instrumentem kierownictwa oraz kontroli.

W miarę rozwoju mechanizacji i automatyzacji pracy biurowej, znaczenie ich coraz to wyraźniej wyrasta poza zasięg samego biura. Mechanizacja i automatyzacja pracy biurowej zaczyna w sposób coraz bardziej decydujący oddziaływać na sprawność i efektywność także podstawowej działalności produkcyjnej przedsiębiorstw. W związku z tym o celowości i konieczności stosowania maszyn biurowych szczególnie w postaci nowoczesnych, niezwykle sprawnych, ale także bardzo drogich urządzeń elektronicznych coraz częściej decydują pośrednie efekty techniczno-ekonomiczne a nie tylko efekty mierzone liczbą zaoszczędzonych etatów biurowych i kosztów plac.

Na tle tej bardzo ogólnej charakterystyki tendencji rozwojowej zmechanizowanego obrachunku interesujące będzie przedstawienie dotychczasowych osiągnięć

¹⁾ W artykule wykorzystano informacje, pochodzące z bieżących publikacji fachowych i wymiany doświadczeń, jaka miała miejsce z okazji węgierskiego kongresu w zakresie organizacji produkcji i mechanizacji administracji w Budapeszcie w dniach 27.IX — 1.X 59.

i tendencji rozwojowych mechanizacji w państwach socjalistycznych.

Rozwój mechanizacji w miarę wzrostu ilości stosowanych maszyn, popularyzacji rozmaitych ich typów i rozmaitych zastosowań zmierza coraz wyraźniej od rozwiązanych fragmentarycznych, wycinkowych, do rozwiązań kompleksowych. Kierunek ten jest uznany jednomyślnie jako zasadnicze założenie planowego rozwoju mechanizacji i jest już realizowany szczególnie w Związku Radzieckim i Czechosłowacji. Śladem tych państw od niedawna podąża Niemiecka Republika Demokratyczna.

Wspólną cechą rozwoju mechanizacji pracy biurowej w wymienionych krajach jest przede wszystkim rozwijająca się baza własnej produkcji maszyn biurowych. Uniezależnia ona na przyszłość rozwój mechanizacji i automatyzacji od importu maszyn, ułatwia i przyspiesza szerszy rozwój mechanizacji i automatyzacji, bez potrzeby liczenia się choćby tylko ze względami finansowo-dewizowymi, które rozwój ten hamują w innych państwach.

Drugim poważnym momentem wyróżniającym rozwój mechanizacji szczególnie w ZSRR i Czechosłowacji jest utrwalony od lat i pomyślnie działający system centralnej koordynacji rozwoju mechanizacji i automatyzacji. System ten obejmuje całokształt zagadnień z omawianego zakresu i w odniesieniu do wszystkich środków mechanizacji pracy biurowej. Z tradycji i normy prawnej rola koordynatora oraz uprawnienia naczelnej władzy państwowej w tym zakresie przypadły centralnym organom statystyki państwowej.

Najbardziej konsekwentnie rozwiązano sprawę koordynacji w ZSRR; koordynacji nie ogranicza się do funkcji kierowniczych jak: planowanie rozwoju, działalność normatywna i nadzorcza w stosunku do całej sieci mechanizacji, lecz również wiąże się z całym zakresem podporządkowanych jej usług, poczynając od projektowania i organizacji stacji maszyn, usług zaplecza technicznego (remontu i konserwacji maszyn), a kończąc na produkcji i zaopatrzeniu w środki pomocnicze włącznie z kartami maszynowymi i formularzami. Zachowana została przy tym zasada współdziałania ze strony odpowiednich komórek nadrzędnej organizacji branżowej, resortowej a obecnie także władz terenowych.

W pozostałych państwach, które jak np. Węgry i Polska już od wielu lat mają pewne doświadczenia i osiągnięcia w dziedzinie mechanizacji, przy równocześnie coraz to większych potrzebach w tym zakresie, rozwój mechanizacji odbywa się w tempie wolniejszym i nie nadąża w odpowiednich proporcjach za rozwojem mechanizacji w ZSRR, CSR i NRD. Kraje te muszą bowiem pokonywać trudności wynikające z braku własnej produkcji maszyn i silniej skoncentrowanej koordynacji planowego rozwoju mechanizacji.

Dalszą cechą charakterystyczną rozwoju mechanizacji w różnych krajach jest wielka elastyczność i różnorodność form organizacyjnych, zakresu i zasięgu działania sieci stacji maszyn. Wyłączając z rozważań stan mechanizacji pracy biurowej w Bułgarii i Rumunii, w których to krajach duża mechanizacja reprezentowana jest zaledwie przez kilkanaście zestawów maszyn i znajduje się w początkowym stadium rozwoju, można stwierdzić, że w pozostałych krajach przeważają stacje typu zakładowego zgrupowane w wielkich zakładach przemysłowych. O ile dotychczas uważano za ekonomicznie uzasadnione wprowadzanie dużej mechanizacji w formie własnych stacji maszyn w zakładach zatrudniających powyżej 3 000 pracowników, to w miarę jej rozwoju — według dalszych przewidywań planistów i organizatorów mechanizacji — liczyć się należy z możliwością rozszerzenia usług tej mechanizacji na zakłady zatrudniające od 1 500 ludzi. Uwzględnia się przy tym, że względy praktyczne nakazują unikanie tworzenia stacji o mniejszym wyposażeniu niż dwa zestawy maszyn. Doświadczenia wykazują, że stosowanie maszyn licząco-analitycznych uzasadnione jest w jednostkach, w których rozmiary mechanizowanych prac obrachunkowych przekraczają miesięcznie 100 000 kart dziurkowanych z dokumentacji pierwotnej.

Poza stosunkowo dużą liczbą stacji zakładowych, zaznacza się poważniejszy rozwój międzyzakładowych stacji maszyn typu usługowego, obsługujących większą

liczbę przedsiębiorstw tej samej branży — zjednoczenia, a nawet resortu, jak również centralnych stacji branżowych lub resortowych dla obsługi określonego zakresu centralnej ewidencji i analizy zbiorczej.

W miarę rozwoju gospodarki planowej i związanej z tym rozwoju prac organów statystyki państwowej i terenowych służb statystycznych postępują procesy mechanizacji tych prac i równoczesnej jej decentralizacji. W ZSRR, CSR i NRD rozwijają się coraz szerzej terenowe stacje maszyn w ramach organizacji urzędów statystycznych. Stacje zrazu powołane do obsługi wzrastających zadań organów statystycznych w coraz szerszym zakresie podejmują na zasadzie odpłatności usługi dla różnych jednostek gospodarczych i instytucji, których wielkość nie uzasadnia organizowania własnych stacji maszyn.

Z czasem działalność usługowa stacji terenowych wchodzi na plan pierwszy do tego stopnia, że np. w CSR i NRD stacje poświęcają jej 70—90% swego potencjału produkcyjnego. Świadczy to o dużych potrzebach a z drugiej strony o żywotności stacji terenowych działających w bądź co bądź nie łatwych warunkach. Wypada przy tym podkreślić, że stacje terenowe działają na zasadzie pełnego rozrachunku gospodarczego, podobnie jak stacje zakładowe działają na zasadzie wewnętrznego rozrachunku.

W Polsce terenowe stacje usługowe w ramach organizacji służby statystycznej jeszcze nie istnieją, pojawiają się jednak mają już w najbliższych latach.

Do tych ogólnych uwag wypada dorzucić garść ciekawszych informacji o rozwoju mechanizacji w poszczególnych krajach.

Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

Zasadniczym celem rozwoju mechanizacji w ZSRR jest pokrycie kraju gęstą siecią stacji i ześrodkowanie w nich obrachunku. Różnorodność form dyktują przesłanki praktyczne. Od 1957 r. szeroko rozwijają się ośrodki typowe — terenowe stacje maszyn pod zarządem organów statystyki państwowej. W długoletnim rozwoju mechanizacji w Związku Radzieckim zaznaczają się pewne zasadnicze kierunki i formy organizacyjne. Jako typowe formy organizacyjne mechanizacji można wymienić:

- Stacje Zmechanizowanego Obrachunku (SZO), wykonywujące prace obrachunkowe za pomocą maszyn licząco-analitycznych oraz klawiszowych maszyn do liczenia (podstawowe i najbardziej pracochłonne czynności wykonywane są w tych stacjach na maszynach licząco-analitycznych).
- Biura Zmechanizowanego Obrachunku (BZO), posiadające wyłącznie klawiszowe maszyny licząco-piszące.
- Grupowe Stacje Zmechanizowanego Obrachunku — tworzone jako samodzielne jednostki organizacyjne, działają na zasadach rozrachunku gospodarczego w celu maszynowego wykonywania pracochłonnych czynności obrachunkowych dla różnych jednostek (przedsiębiorstw, organizacji itp.).

Stacje i Biura Zmechanizowanego Obrachunku organizowane są w zasadzie wewnątrz przedsiębiorstw i instytucji i podporządkowane działom księgowości. Ich zadaniem jest wykonywanie prac obrachunkowych wyłącznie dla potrzeb własnej jednostki organizacyjnej.

Szybki rozwój techniki elektronicznej, która w bliskim czasie znajdzie szerokie zastosowanie w rachunkowości, otwiera duże perspektywy rozwoju grupowych stacji usługowych, umożliwiających mechanizację prac rachunkowych wielkiej liczby jednostek przemysłu, handlu, kołchozów i sowchozów itp. Najszerze zastosowanie znajduje mechanizacja w przemyśle, budownictwie i komunikacji. Sprzyjające warunki ma też mechanizacja w Banku Państwowym i organizacjach kredytowych. Dużą efektywność wykazują stacje maszyn w obsłudze obrotu towarowego hurtowego i detalicznego szczególnie w formie grupowych stacji organizowanych według zasady terytorialnej. Istnieją już także stacje maszyn przy niektórych domach towarowych. Znaczną pomoc okazują także SZO działające przy terenowych organach statystyki państwowej. Od niedawna czynne są również stacje obsługi rolnictwa. W wysokim stopniu zmechanizowane są prace obrachunkowe organów statystyki państwowej; przy tere-

nowych urządzeniach statystycznych działa już ponad 100 SZO. W niektórych stacjach stosowane są dalekopisy i przeprowadzane próby sprzężenia tych urządzeń z maszynami sumującymi i licząco-analitycznymi (dziurkarkami).

Obecny stan mechanizacji prac rachunkowych w ZSRR wyraża się w liczbach około 3 500 stacji i biur zmechanizowanego obrachunku, w tym około 1 000 stacji wyposażonych w 3 500 zestawów maszyn licząco-analitycznych. Wśród tych ostatnich należy wyróżnić około 100 większych grupowych stacji i fabryk usługowych oraz ponad 100 stacji terenowych organów statystyki. W zakresie małej i średniej mechanizacji czynnych jest około 200 000 elektrycznych maszyn do liczenia.

Dalszy rozwój mechanizacji zapowiada się imponująco. Zgodnie z wytycznymi XXI Zjazdu Komunistycznej Partii ZSRR i według założeń realizowanego planu przewidziany jest do 1965 r. 5-krotny wzrost produkcji maszyn liczących i matematycznych w stosunku do 1958 r., zaś wartość tej produkcji ma przekroczyć w 1965 r. 2 miliardy rubli. W związku z tym przewidziany jest wzrost liczby stacji i biur zmechanizowanego obrachunku do 6 500, liczby elektrycznych maszyn liczących do 600 000, a liczby maszyn licząco-analitycznych do 10 000 zestawów (tabulatorów).

Efekty ekonomiczne tak szeroko zakrojonej mechanizacji pracy biurowej mają się wyrazić w przeniesieniu do produkcji 330 000 osób z administracji (za-trudniającej obecnie 2 miliony osób), co pozwoli zaoszczędzić rocznie na kosztach administracji 2 miliardy rubli. W budowie znajdują się, względnie planowane są nowe zmodernizowane typy maszyn, m. in. wysokosprawnne elektronowe tabulatory, mnożarki, sortery i różne przystawki. W produkcji są również wysoko wydajne maszyny elektronowe (BESM, „Striela”, „Ural”, „Era” i inne)²⁾.

Czechosłowacja

Charakterystyczną cechą organizacji i struktury sieci 235 stacji maszyn licząco-analitycznych z ogólną liczbą 652 zestawów maszyn, w tym 15 stacji terenowych typu usługowego Państwowego Urzędu Statystycznego (SUS)³⁾, jest duża różnorodność ich zakresu i zasięgu działania stacji a także schematów i układów ich opracowań zmechanizowanych. Z drugiej jednak strony bardzo rozwinięta została unifikacja organizacji i techniki pracy, ujęta w formie przepisów normatywnych przez zarządy i centrale mechanizacji ewidencji (UME) w Pradze i Bratysławie. Dzięki temu wszystkie stacje posiadają jednolite regulaminy organizacyjne i techniczne, jednolity taryfikator usług rachunkowych, jednolitą tabelę płac, jednolite zasady planowania działalności, rozrachunku gospodarczego, odpisów amortyzacyjnych, dokumentacji, ewidencji technicznej itp.

Dalszą cechą sieci własnych stacji maszyn SUS jest — o czym już wspomniano — ich wybitnie usługowy charakter działalności. Ponadto, mechanizację obrachunku w CSR charakteryzują:

- duża jednolitość wyposażenia technicznego stacji maszyn;
- na koniec 1958 r.

	stacje maszyn	zestawy
Ogółem	235 = 100%	652 = 100%
Aritma: 90-kol.	} 183 = 78%	489 = 75%
45 „		11 = 2%
Innych 80 „	52 = 22%	152 = 23%
- zanik małych stacji wyposażonych w jeden zestaw maszyn (stacji takich było w 1955 r. — 110, 1957 r. — 88, 1958 r. — 73; liczba zestawów przypadająca na 1 stację wzrosła od 1955 r. z 2,2 na 2,8);
- wzrost wydajności i stopnia wykorzystania maszyn od chwili rozwinięcia przez SUS centralnej koordynacji rozwoju mechanizacji (od 1955 r. stopień wykorzystania maszyn wzrósł o 30 — 50% zależnie od rodzajów maszyn, a przeciętna liczba kart wydrukowanych przypadająca na zestaw maszyn (tabulator) wzrosła z 61 000 do 75 000 kart miesięcznie, tj. o 23%);
- stosunkowo większa wydajność stacji większych niż

- małych (stacje średniej wielkości mają wydajność o 38,2% a stacje duże o 85,5% większą niż stacje małe; duże stacje mają wydajność o 34% większą od przeciętnej wydajności wszystkich stacji);
- stosunkowo większa wydajność maszyn systemu 80-kolumnowego (o 18,2% wyższa niż tabulatorów systemu 90-kolumnowego);
- ścisła wzajemna koordynacja rozwoju mechanizacji z rozwojem produkcji maszyn, niezależność od importu maszyn z zagranicy.

W przedstawionych warunkach rozwoju mechanizacji w Czechosłowacji nie występują — tak kłopotliwe w warunkach polskich — problemy, jak sprawa zaplecza technicznego konserwacyjno-remontowego, gospodarki częściami zamiennymi i zaopatrzenia w karty maszynowe w odpowiedniej ilości i jakości.

Ogólne zapotrzebowanie gospodarki narodowej CSR w zakresie dużej mechanizacji jest wielkie. Przy obecnym tempie rozwoju mechanizacji należałoby przewidywać w latach 1960 — 1965 podwojenie obecnego stanu do około 1 300 zestawów czyli do około 90% zapotrzebowania. Ma nastąpić także dalsze poważne usprawnienie pracy stacji maszyn przez zastosowanie ulepszonych, zmodernizowanych typów maszyn. Ewolucji tej towarzyszy pokaźny rozwój mechanizacji małej i średniej, której stan obecny określa się na 200 000 maszyn liczących i kalkulacyjnych, 8 500 maszyn księgujących i 1 000 fakturujących. Otwierają się duże możliwości rozwoju zmechanizowanego obrachunku na zasadzie wiązania (sprzęgania) rozmaitych środków mechanizacji — małych i dużych — i kooperacji środków obrachunku różnych szczebli w oparciu o rozwijającą się sieć przełączników dalekopisowych.

Działalność koordynująca SUS w zakresie mechanizacji ma charakter badawczy, planistyczny, normatywny i nadzorujący. Działalność ta opiera się na współpracy zainteresowanych 30 resortów w zakresie stacji zakładowych i resortowych oraz 2 Central UME (w Pradze i Bratysławie) w zakresie terenowych stacji usługowych SUS. Instytucje te zajmują się bezpośrednio projektowaniem i zakładaniem nowych stacji maszyn, planowaniem ich rozwoju, produkcji, kontrolą wykonania planów i wykorzystania maszyn, zaopatrzeniem w środki pomocnicze (karty maszynowe, formularze i papier do tabulacji, taśmy dziurkowane), szkoleniem kadr fachowych itp.

Niemiecka Republika Demokratyczna

Wojna zniszczyła prawie całkowicie stan posiadania maszyn obrachunkowych w NRD. Szybki rozwój mechanizacji po wojnie nie był jednak do 1958 r. koordynowany. Rozwój ten przyspieszony został przez uruchomienie własnej produkcji maszyn małych, średnich a także nawet dużych tabulatorów. W NRD czynnych jest obecnie około 100 stacji maszyn licząco-analitycznych z 200 zestawami maszyn. Są to stacje zakładowe, obsługujące poszczególne większe zakłady pracy poza centralną stacją obsługi statystyki państwowej (Państwowego Centralnego Zarządu Statystyki PCZS) i jej 14 oddziałami okręgowymi (wojewódzkimi).

Oddziały okręgowe były do 1957 r. wydziałami statystyczno-technicznymi okręgowych urzędów statystycznych. Z początkiem 1957 r. zostały wydzielone w odrębny zakład — przedsiębiorstwo uspołecznione na rozrachunku VEB „Maschinelles Rechnen” podległe PCZS. Przedsiębiorstwo to obsługuje przede wszystkim potrzeby statystyki państwowej, innych organów gospodarki narodowej, instytutów naukowych a także przedsiębiorstw uspołeczniionych, nie mających własnych stacji maszyn.

Pod koniec 1958 r. uchwałą rządową powierzono PCZS koordynację całokształtu mechanizacji prac obrachunkowych, czyniąc go ogólnie odpowiedzialnym za prawidłowe wykorzystanie maszyn. Obecnie zakres tej koordynacji kształtuje się w ścisłym współdziałaniu PCZS z Komisją Planowania, Ministerstwem Finansów, zarządem przemysłu maszyn biurowych oraz przedsiębiorstwami importu i konserwacji maszyn. Przedstawiciele wymienionych instytucji wchodzić wraz z przedstawicielami VEB-MR w skład komisji doradczej działającej przy CZSP. Przy udziale tej komisji opracowywane są kolejno według hierarchii potrzeb założenia mechanizacji obrachunku dla poszczególnych gałęzi gospodarki narodowej.

²⁾ Bardziej szczegółowe informacje o stanie i rozwoju mechanizacji w ZSRR były niedawno publikowane w artykule Tadeusza Walczaka w Nr 6 czasopisma „Organizacja-Metody-Technika” m. XI — XII 1959.

³⁾ W organizacji są dalsze 4 stacje.

Pewne trudności nastęca koordynacja działalności istniejących licznych stacji zakładowych — przeważnie w przemyśle, których rozwój był dotychczas żywiłowy. Ze względu na różnorodność sprzętu istnieją tu podobne problemy jak u nas, dotyczące zaplecza konserwacyjno-remontowego, gospodarki częściami zamiennymi do maszyn, szkolenia itp. Pomyślnie rozwija się sieć własnych stacji terenowych typu usługowego, mechanizujących prace rachunkowe mniejszych zakładów. Stacji tych jest narazie 14, wkrótce jednak mają powstać dalsze w pozostałych miastach okręgowych oraz w 18 większych ośrodkach powiatowych.

Rozwój mechanizacji bazuje na własnej produkcji maszyn zarówno małych, średnich jak i dużych. Pomyślnie rozwija się produkcja maszyn typu „Hollerith” 80-kol. Jest to typ zmodernizowany i usprawniony (tabelator z 17 licznikami saldującymi o wydajności 9 000 kart na godzinę). Maszyny te przypuszczalnie będą także eksportowane. Produkowane są także przystawki do taśmy dziurkowanej.

Węgry

Początki dużej mechanizacji na Węgrzech datują się od 1928 r. Do rozszerzenia tej bazy przyczyniło się wyposażenie w 1931 r. — Węgierskiego Centralnego Urzędu Statystycznego (CUS) w maszyny do opracowania wyników spisu powszechnego. Park maszyn został jednak zniszczony w czasie wojny. Po wojnie ponownie uzupełniono inwentarz importem maszyn. W 1953 r. powierzono CUS koordynację dużej mechanizacji (małą i średnią mechanizację zajmuje się — podobnie jak w Polsce — Ministerstwo Finansów).

Aktualny stan dużej mechanizacji wyraża się w liczbach: 24 stacji maszyn, 71 zestawów maszyn, w tym 61 zestawów 80-kol. (w tym 21 zestawów dzierżawionych IBM) oraz 10 zestawów 90-kol. („Aritma”). Z 24 stacji — 2 o charakterze stacji centralnych — międzyresortowych (stacja CUS, wyodrębniona na rozrachunku oraz druga stacja usługowa przeważnie obsługująca przemysł) mają łącznie 20 zestawów maszyn, pozostałe 22 stacje to przeważnie stacje zakładowe (w tym 12 stacji w przemyśle ciężkim) i resortowe, obsługujące koleje, handel zagraniczny, Bank Narodowy, ubezpieczenia, stołeczną gospodarkę komunalną i przemysł bałwehniański. W okresie 5-letnim można przewidzieć podwojenie obecnego stanu wyposażenia w maszyny. O ile dotychczas główny nacisk kładziono na rozwój stacji zakładowych w dużych zakładach pracy, to obecnie mają być podjęte próby tworzenia terenowych stacji usługowych, kierowanych względnie nadzorowanych przez CUS.

Zakres koordynacji mechanizacji przez CUS obejmuje przede wszystkim sprawy organizowania stacji maszyn, importu maszyn i zaopatrzenia stacji (także w karty maszynowe i inne materiały i wyposażenie pomocnicze), kontrolę wykorzystania parku maszyn, organizację prac zmechanizowanych (opracowania wzorcowe w tym zakresie). W celu uporządkowania istniejących stacji dokonano w wielu przypadkach przegrupowania sprzętu, uzupełniono go maszynami pomocniczymi, poprawiono stan opracowań, zwiększono wydajność i jakość pracy. Wprowadzono również pracę na 2 zmiany, zajęto się organizacją szkolenia kadr, wprowadzono przepisy kwalifikacyjne, zajęto się popularyzacją mechanizacji. Dla wzmocnienia zaplecza technicznego zajęto się gospodarką częściami zamiennymi i założono centralny skład tych części. Ogólnie można stwierdzić, że problematyka mechanizacji pracy biurowej na Węgrzech przedstawia się podobnie jak u nas i w innych krajach nie posiadających własnej produkcji maszyn biurowych.

Polska

Mechanizacja pracy biurowej w naszym kraju i problematyka dalszego jej rozwoju została już szczegółowo omówiona w Nr 2 „Wiadomości Statystycznych” z 1959 r.⁴⁾ Uzupełniając tylko wypada nadmienić, że według danych z końca ubiegłego roku posiadamy 32 stacje maszyn licząco-analitycznych z ogólną liczbą 151 zestawów maszyn, z czego 30% to sprzęt w du-

żym stopniu przestarzały i zużyty. W zakresie małej i średniej mechanizacji posiadamy — według danych o imporcie maszyn z ostatnich 10 lat — 128 000 maszyn do liczenia, 2 400 maszyn księgujących i 650 fakturujących. Podobnie jak inne kraje, nie mające własnego przemysłu maszyn biurowych i zależne od importu, walczymy z trudnościami i niedociągnięciami zaplecza obsługi technicznej i zaopatrzenia, szczególnie jeśli chodzi o konserwację i remont maszyn, zaopatrzenie w części zamienne do rozmaitych typów maszyn a nawet w karty maszynowe o odpowiedniej jakości i ilości.

Potrzeby nasze tak w zakresie maszyn licząco-analitycznych jak również mechanizacji średniej i małej są duże. Na podstawie wzmoczonego ostatnio tempa rozwoju stacji maszyn można by przewidywać podwojenie do 1965 r. obecnego stanu posiadania do 300 zestawów maszyn licząco-analitycznych.

Podobnie jak np. w NRD, także i u nas reprezentowany jest pogląd, że w dobie dużego i szybkiego postępu technicznego zmierzającego już w niedługim czasie do szybkiego zastosowania elektronowych maszyn cyfrowych, nie należałoby zbyt spiesznie się z instalowaniem tradycyjnych typów maszyn licząco-analitycznych, lecz raczej należałoby przeczekać nieco, by od razu zastosować maszyny wybitnie nowoczesne.

Poglądu tego nie podzielamy, jak również niepodobna zgodzić się z przesadnym optymizmem niektórych głosów prasy codziennej neących obietnicami wprowadzenia skomplikowanych urządzeń elektronowych do naszych biur już w niedługim czasie. Wszak przytoczone liczby ilustrujące nasz skromny stan posiadania i przewidywany rozwój w tej dziedzinie wskazują wymownie na to, jak daleko jest nam jeszcze do pełnego zaspokojenia potrzeb. Potrzeby te można bez przesady określić znacznie powyżej 1000 zestawów maszyn licząco-analitycznych.

Urządzenia elektronowe nie stanowią jednak zamkniętych, samoistnie działających systemów pracy. Elektronowa maszyna cyfrowa, mająca kompleksowe zastosowanie w pracy wielkiego biura, jest głównym, centralnym ogniwem systemu obrachunkowego, nadbudową wiążącą rozmaite środki i urządzenia od najmniejszych do największych w jeden zwarty system. W systemie tym niepoślednią rolę odgrywają nadal maszyny licząco-analityczne i wraz z nimi maszyny księgujące i fakturujące a nawet zwykłe elektryczne maszyny do pisania i do liczenia. Przy pomocy mało skomplikowanych i stosunkowo niedrogich urządzeń do taśmy dziurkowanej, maszyny te mogą współdziałać między sobą i z maszynami elektronowymi, co pozwoli na racjonalne wykorzystanie istniejących urządzeń i inwestycji.

Przy istniejących dużych brakach i potrzebach w zakresie małej, średniej i dużej mechanizacji nie ma zatem powodu do obaw dokonania inwestycji kolidujących z rozwojem automatyzacji. Należy dbać o to, by zakupywane maszyny biurowe były rzeczywiście potrzebne i jak najlepiej przydatne w naszych warunkach, możliwie jednolite pod względem marek i typów. Celowe jest stosowanie typów wzajemnie się uzupełniających, które w przypadku zastosowania maszyn elektronowych mogą być z nimi sprzęgane i celowo wykorzystane. Przede wszystkim jednak należy zapewnić mechanizacji odpowiednie zaplecze techniczne i zaopatrzeniowe.

Kompleksowe zastosowanie maszyn elektronowych w zwartym systemie współdziałania różnych środków i wielu ogniw i szczebli zakłada konieczność zorganizowania i wyposażenia dużej sieci lokalnych ośrodków małej i średniej mechanizacji. Jest to przedsięwzięcie trudne i kosztowne. Wiąże się z tym także potrzeba starannego przygotowania automatyzacji prac biurowych. Kompleksowe zastosowanie maszyn elektronowych wymaga nie tylko precyzyjnego opracowania od podstaw odpowiednio dostosowanej dokumentacji pierwotnej i techniki opracowania danych liczbowych; powinno ono także polegać na wnikliwej analizie istniejącej ewidencji wszystkich zainteresowanych pionów administracji gospodarczej i terenowej, zainicjowaniu niezbędnych jej korektur czy nawet reform. Moment ten jest coraz głośniejszy i silnie podnoszony w dyskusji nad problematyką rozwoju nowoczesnej mechanizacji prac obrachunkowych, także na łamach czasopism fachowych.

4) Por. W. Misterek „Problemy mechanizacji pracy biurowej w Polsce i nasze najbliższe zadania na tym polu”, „Wiadomości Statystyczne”, nr. 2/1959.